

Nowadays, there is no research on the legal nature of consent in the modern science of family, which significantly complicates the correct understanding of the consent as a family and legal category.

The authors of the article deal with the issue concerning the legal nature of the consent within family law as a way to implement the subjective rights unilaterally belonging to a person and how to protect the rights of the spouse who is not a title holder and is not directly involved in the contract. The authors have analyzed difference of parental consent to commit a transaction by their minor child from the consent of a spouse to commit a transaction by another spouse concerning the joint property. It is proved that by providing prior consent to commit a transaction concerning the joint property by one of the spouses the law protects the rights of the spouse who is not a title holder and is not directly involved in the contract. The concept «valuable marital property», which includes also money, is studied; and it is offered to consider agreements to acquire things having significant value as transactions on valuable marital property.

The authors have grounded the conclusion that small household transaction committed by one of the spouses without the consent of another one, can also be contested in a court. To determine the legal consequences of an agreement on joint property disposal must establish «the fact of disagreement» of one of the spouses on concluding the agreement by another spouse, and not «the fact of presence or absence» of such a consent; notarized consent of another spouse is required for agreements of free property disposal, etc.

Keywords: *spousal consent, joint property of the spouses, transactions of spouses, valuable property, small household transaction.*

УДК 347.78(+426.42)

С. Й. ЛИТВИН,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри міжнародного приватного права, правосуддя та адвокатури

Ужгородського національного університету

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ НЕПРАВОМІРНИМ ВИКОРИСТАННЯМ АВТОРСЬКИХ ПРАВ

На основі аналізу чинного законодавства досліджено умови відшкодування моральної шкоди, завданої неправомірним використанням авторських прав, та надано обґрунтовані висновки. Сформульовано поняття моральної шкоди та визначено розмір її відшкодування. Зауважено на необхідності закріплення у законодавстві презумпції відшкодування моральної шкоди, завданої автору твору внаслідок будь-якого правопорушення. Зроблено висновок, що суд має уважно дослідити й оцінити всі обставини, які можуть вплинути на розмір відшкодування моральної шкоди.

Ключові слова: *моральна шкода, авторське право, автор, правоволоділець, розмір відшкодування моральної шкоди, порушення права.*

Lytvyn, S.Y. (2015), "Legal basis of moral damage reimbursement caused by illegal use of copyright" ["Pravovi zasady vidshkoduvannia moralnoi shkody, zavdanoi nepravomirnym vykorystanniam avtorskykh prav"], *Pravo i Bezpeka*, No. 2, pp. 165–171.

Постановка проблеми. Законодавство України у сфері регулювання авторсько-правових відносин надає авторам творів та іншим правоволодільцям майнових прав на твір досить широкий спектр способів захисту їх порушених прав. Однак стрімкий розвиток у цій галузі відносин породжує чималу кількість питань, які потребують як теоретичного обґрунтування, так і практичного втілення. У сучасних умовах особливого значення набуває такий спосіб захисту порушених прав, як відшкодування моральної шкоди, завданої неправомірним використанням авторських прав.

Проблема відшкодування моральної шкоди була і є об'єктом уваги юристів-теоретиків та юристів-практиків, оскільки стосується інтересів будь-якого суб'єкта авторських прав, у тому числі спадкоємців та інших правонаступників автора. Це пояснюється тим, що, по-перше, як на законодавчому рівні, так і в наукових дослідженнях відсутнє єдине визначення зобов'язань з відшкодування шкоди; по-друге, відшкодування моральної шкоди взагалі є відносно новим правовим інститутом, який потребує постійних теоретичних досліджень та практичних випробувань; по-третє,

доведення факту завдання моральної шкоди, визначення її розміру й способу відшкодування є непростим завданням; по-четверте, наявність позовів про відшкодування шкоди у сфері авторського права щороку зростає. Сприяє цьому і той факт, що моральна шкода компенсується саме у матеріальний спосіб.

Стан дослідження. Враховуючи загальні досягнення юридичної науки у сфері захисту авторського права, в тому числі результати досліджень таких вітчизняних та зарубіжних цивілістів, фахівців інших галузей права науки, як Е. П. Гаврилов, В. А. Дозорцев, В. І. Жуков, Н. М. Мироненко, В. П. Мозолін, О. П. Орлюк, О. Д. Святоцький, О. П. Сергєєв, В. І. Серебровський, Є. О. Суханов, Р. Б. Шишка тощо, слід зазначити, що окремі питання відшкодування моральної шкоди залишилися поза їх увагою.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі аналізу чинного законодавства дослідити умови відшкодування моральної шкоди, завданої неправомірним використанням авторських прав, і надати обґрунтовані висновки, а також сформулювати визначення моральної шкоди та визначити розмір її відшкодування.

Виклад основного матеріалу. Виходячи із зазначеної мети цієї статті, вважаємо за необхідне перш за все дослідити та проаналізувати норми українського законодавства щодо можливості відшкодування моральної шкоди, завданої неправомірним використанням авторських прав. Право на відшкодування моральної шкоди виникає внаслідок заподіяння шкоди (майнової, фізичної чи моральної), незалежно від наявності спеціальних норм цивільного законодавства та не містить ніякого майнового елементу [1, с. 15; 2, с. 62], не має економічного змісту [3, с. 16]. Відповідно до ст. 431 Цивільного кодексу України [4] (далі – ЦК України) порушення права інтелектуальної власності, у тому числі невизнання цього права чи посягання на нього, спричиняє відповідальність, що встановлюється ЦК України, іншим законом або договором.

Традиційно у науці захист авторських прав визначається як сукупність заходів, спрямованих на відновлення або визнання авторських прав і захист інтересів їх правоволодільців при їх порушенні або оспорюванні [5, с. 365]. Згідно із ч. 1 ст. 432 ЦК України кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого права інтелектуальної власності. Аналогічне положення містить і ст. 50 закону України «Про авторське право і суміжні права» [6]. Залежно від підстави особа, права якої порушені, обирає відповідний спосіб захисту цивільних

прав із тих, що передбачені ст. 16, 432 ЦК України, ст. 52 закону України «Про авторське право і суміжні права», п. 39 постанови Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 № 5 «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав» [7] (далі – Постанова Пленуму ВСУ № 5). Хоча слід враховувати і положення п. 2.2 постанови Пленуму Вищого Господарського Суду України від 17.10.2012 № 12 «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності» (далі – Постанова Пленуму ВГСУ № 12), відповідно до яких вибір способу судового захисту прав інтелектуальної власності здійснюється особою, якій належить право інтелектуальної власності. Водночас перевірка відповідності цього способу допущеному порушенню і меті здійснення судового розгляду є обов'язком суду, який має приймати рішення зі справи в межах заявлених позовних вимог та з урахуванням фактичних обставин конкретної справи, беручи до уваги як можливість у той чи інший спосіб захистити порушене право, так і необхідність подальшого виконання прийнятого судом рішення [8]. Також необхідно враховувати і роз'яснення, викладені в постанові Пленуму Верховного Суду України від 31.03.1995 № 4 «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» [9] (далі – Постанова Пленуму ВСУ № 4).

Отже, одним з найпоширеніших способів захисту авторського права є компенсація моральної шкоди (п. 9 ч. 2 ст. 16, ст. 23, 280, 1167 ЦК України, п. «в» ч. 1 ст. 52 закону України «Про авторське право і суміжні права»). Так, згідно з п. 9 ч. 2 ст. 16 ЦК України кожна особа може звернутися до суду з вимогою про відшкодування моральної шкоди, заподіяної внаслідок порушення права інтелектуальної власності. Моральна шкода може бути наслідком приниження ділової репутації фізичної або юридичної особи, а її відшкодування здійснюється грошми, іншим майном або в інший спосіб (ст. 23 ЦК України) [8].

Будучи одним з найвагоміших інститутів цивільного права, моральна шкода, безумовно, заслуговує на розгорнутий аналіз її проблематики, однак зараз ми зупинимось лише на основних аспектах. Право на відшкодування моральної шкоди за порушення авторського права передбачає наявність необхідних, передбачених чинним законодавством умов для відшкодування завданої шкоди, що викладені у ст. 1166 ЦК України: наявність шкоди, протиправна поведінка її заподіювача, причинний зв'язок між шкодою і протиправною поведінкою порушника та

вина [10, с. 704]. На необхідність встановлення саме цих умов свого часу зверталась увага в п. 5 Постанови Пленуму ВСУ № 4 та в п. 3 Постанови Пленуму ВГСУ № 12) [8; 9]. Доказування наявності перших трьох умов покладається на позивача. При цьому судом застосовується презумпція вини особи, яка завдала шкоду: така особа вважається винною, поки не буде доведено інше [8].

Таким чином, першою умовою компенсації моральної шкоди є наявність моральної шкоди (фізичних і психічних страждань) як такої. На нашу думку, будь-які неправомірні дії відносно прав на твір як об'єкт авторського права є джерелом завдання моральної шкоди, особливо коли це стосується прав автора твору, адже саме через неправомірні дії відбувається применшення загально визнаних прав людини, що найменше знижується її соціальний статус. У свою чергу, саме по собі усвідомлення зниження соціальної самооцінки внаслідок правопорушення автором має бути визнано на законодавчому рівні як достатня умова для твердження про наявність моральної шкоди.

Відомо, що презумпція моральної шкоди прямо не передбачена в законодавстві України. На практиці суди фактично застосовують презумпцію моральної шкоди. Встановлюючи факт неправомірної дії, припускають і її наслідки – моральну шкоду, а в подальшому суд розглядає тільки питання про розмір її компенсації [11, с. 76]. Таким чином, постраждалому достатньо лише обґрунтувати факт наявності негативних наслідків, що виникли в результаті фізичних чи психічних страждань, як складових моральної шкоди для визнання права на її відшкодування.

Існування презумпції моральної шкоди значно спростило б розгляд справи. Доказування в цьому випадку потребувала б не наявність моральної шкоди, а її розмір. У свою чергу, на розмір моральної шкоди впливає ступінь фізичних та моральних страждань.

У літературі неодноразово наголошувалось на пропозиції в усіх випадках порушення особистих немайнових авторських прав покласти на відповідача обов'язок з відшкодування такої шкоди, оскільки це позитивно вплинуло б на статистику порушень прав авторів [12, с. 203], що базується на поширеній в літературі так званій презумпції моральної шкоди – концепції, за якою будь-яким правопорушенням заподіюється моральна шкода, якщо правопорушник не доведе, що така шкода спричинена не була [13, с. 17].

Нам імпонує зазначена пропозиція, і в такому разі варто внести зміни до чинного законо-

давства та, зокрема, прямо вказати на презумпцію відшкодування моральної шкоди, завданої автору твору внаслідок будь-якого правопорушення, що неодноразово пропонувалось [14, с. 77]. Встановлення презумпції завдання моральної шкоди дозволить припустити наявність моральної шкоди, тим самим позбавить позивача від необхідності доведення факту її заподіяння. При цьому пропонується презумпція моральної шкоди не припускає компенсації конкретної суми. Розмір компенсації моральної шкоди повинен відповідати моральним і фізичним стражданям, що необхідно доводити всіма передбаченими законом способами. Зокрема, суд повинен установити, чим підтверджується факт заподіяння позивачеві втрат немайнового характеру, за яких обставин чи якими діями вони заподіяні, в якій сумі чи в якій матеріальній формі позивач оцінює заподіяну йому шкоду та з яких підстав він у цьому виходить, а також інші обставини, що мають значення для вирішення спору [8].

Наразі поняття саме моральної шкоди є предметом дискусії серед учених; неоднозначне її сприйняття і практикуючими юристами. Що ж тоді слід вважати моральною шкодою? Через недосконалість правозастосовної практики суди часом обмежуються вузьким розумінням моральної (немайнової) шкоди, не обтяжуючи себе встановленням ступеня тяжкості перенесених душевних (психічних) страждань і не бажаючи творчо підходити до рішень, що виносяться.

У Конституції України [15] в окремих статтях лише згадується моральна (немайнова) шкода (ст. 32, 56, 62, 152), але не розкривається її суть. У ЦК України, як і в Конституції України, відсутнє визначення як майнової, так і моральної шкоди. Законодавець визначає поняття моральної шкоди через перелік обставин, в яких полягає моральна шкода. Так, відповідно до ч. 2 ст. 23 ЦК України моральна шкода полягає: у фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я; у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів; у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна; у приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи.

Пункт 3 Постанови Пленуму ВСУ № 4 моральну шкоду визначає як втрати немайнового характеру внаслідок моральних чи фізичних страждань або інших негативних явищ, заподіяних

фізичній чи юридичній особі незаконними діями або бездіяльністю інших осіб [9]. Відповідно до чинного законодавства моральна шкода може полягати, зокрема: у приниженні честі, гідності, престижу або ділової репутації, моральних переживаннях у зв'язку з ушкодженням здоров'я, у порушенні права власності (в тому числі інтелектуальної), прав, наданих споживачам, інших цивільних прав у зв'язку з незаконним перебуванням під слідством і судом, у порушенні нормальних життєвих зв'язків через неможливість продовження активного громадського життя, порушенні стосунків з оточуючими людьми, при настанні інших негативних наслідків [9]. Такий перелік не є вичерпним, оскільки на практиці суди відшкодовують моральну шкоду також і в інших випадках, наслідком яких є завдання особі фізичних та душевних страждань.

У теорії цивільного права стосовно визначення поняття моральної шкоди, яка заподіяна фізичній особі, існують три підходи. Для першого властиве встановлення факту моральних, психічних або фізичних страждань [16, с. 73; 17, с. 42]. Для другого недостатньо встановлення цих страждань, а необхідним, окрім них, є наявність втрат немайнового характеру або негативних наслідків морального чи іншого немайнового характеру, які виникли внаслідок тих же моральних, психічних або фізичних страждань [18 с. 106; 19, с. 509; 20, с. 137–138; 21, с. 56]. Третій підхід полягає у приниженні честі, гідності та ділової репутації або в моральних переживаннях у зв'язку з ушкодженням здоров'я, а також внаслідок порушення інших прав [14, с. 57; 22, с. 102].

Не вдаючись до деталізації дослідження зазначених точок зору, зазначимо, що нам більше імпонує другий підхід щодо визначення поняття моральної шкоди [23, с. 221], оскільки самі страждання не можуть бути оцінені за допомогою будь-якої методики, вони не піддаються точній оцінці, а втрати немайнового характеру можна визначити. Результатом страждань є негативні наслідки немайнового характеру, які й є моральною шкодою. Особа втрачає можливість приймати певні рішення, вчиняти певні дії, продовжувати звичний для неї спосіб життя. Ці зміни змушують її докладати певні зусилля для подальшої організації свого життя.

У свою чергу, зміст втрат немайнового характеру, при відшкодуванні моральної шкоди, слід визначати через поняття страждань. Це означає, що дії заподіювача шкоди мають знайти своє відображення у свідомості потерпілого, викликати певну психічну реакцію. При цьому несприятливі зміни в охоронюва-

них законом благах визначаються у свідомості людини в формі негативного відчуття (фізичні страждання) або переживань (душевні страждання). Змістом переживань можуть бути страх, сором, приниження або інший несприятливий у психологічному аспекті стан. Очевидно, що будь-яка неправомірною дія або бездіяльність можуть викликати у потерпілого душевні страждання різного ступеня у психічному сенсі.

Однак при встановленні ступеня фізичних та моральних страждань, напевно, потрібен особливий підхід до справ такої категорії, оскільки виникає необхідність у проведенні комплексної експертизи за участю фахівців різних галузей знань: медичних фахівців, біологів, психологів, психіатрів та інших, які у процесі своєї діяльності зможуть розробити певні методики. Адже тільки фахівець у певній галузі знань може дати кваліфікований висновок про дійсні емоціонально-психічні порушення, які є наслідком завданої моральної шкоди.

Таким чином, моральна шкода в авторському праві полягає у втратах немайнового характеру автора твору або іншого суб'єкта авторського права на твір, що виникли внаслідок душевних, психічних або фізичних страждань, викликаних неправомірними діями чи бездіяльністю фізичних, юридичних осіб, які порушують його особисті немайнові права або посягають на виключні майнові права, а також принижують честь, гідність, ділову репутацію автора твору або іншого суб'єкта авторського права.

Протиправність поведінки заподіювача моральної шкоди полягає в порушенні авторських прав потерпілого (наприклад, вчинення дій, передбачених ст. 50 та 52 закону України «Про авторське право та суміжні права») [7]. При цьому не має значення, які саме права порушені – особисті немайнові права чи майнові права автора. Це впливає зі ст. 23 ЦК України, яка пов'язує можливість відшкодування шкоди у будь-яких випадках.

Між протиправною поведінкою порушника і негативними наслідками у вигляді втрат немайнового характеру автора твору або іншого суб'єкта авторського права на твір, що виникли внаслідок душевних, психічних або фізичних страждань, існує безпосередній причинний зв'язок. Тому якщо останні викликані не самим фактом порушення авторських прав, а певними супутніми обставинами, наприклад, поведінкою порушника у процесі судового розгляду, його спробами затягнути процес, право на компенсацію моральної шкоди не виникає.

Нарешті, необхідною умовою компенсації моральної шкоди є вина порушника. У п. 3 Постанови Пленуму ВГСУ № 12 [8] однозначно наголошується на презумпції вини особи, яка завдала шкоду: така особа вважається винною, поки не буде доведено інше. Отже, умова щодо вини заподіювача моральної шкоди не є необхідною.

Водночас законодавчі положення щодо відшкодування моральної шкоди, завданої неправомірним використанням авторських прав, не передбачають спеціальних критеріїв визначення її розміру, що негативно впливає на ефективність захисту авторських прав. Для визначення розміру такої шкоди згідно з ч. 3 ст. 23 ЦК України та Постанови Пленуму ВСУ № 4, враховується ряд обставин, а саме: характер правопорушення; характер, обсяг та глибина фізичних та душевних страждань; характер немайнових втрат (їх тривалості, можливості відновлення тощо); погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації; ступінь вини особи, яка завдала моральної шкоди, якщо вона є підставою для компенсації; принципи розумності і справедливості; інші обставини [9].

У зв'язку з тим передбачається можливим для визначення розміру моральної шкоди використовувати спеціальні критерії, запропоновані в Методиці встановлення заподіяння моральної шкоди та методі оцінки розміру компенсації спричинених страждань, яку у 1997 р. розробив О. М. Ердєлевський [11, с. 133–140], що зареєстрована Міністерством юстиції України від 03.03.2010 під номером 14.1.04 в галузі «Психологічні експертизи»¹. Здійснення за таким методом оцінки розміру компенсації спричинених страждань надасть змогу більш точно

¹Див.: Реєстр методик проведення судових експертиз / М-во юстиції України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rmpse.minjust.gov.ua/page/17>.

виявити глибину душевних (фізичних) страждань у потерпілої особи та унеможливить зловживання правом потерпілих осіб при перебільшенні розміру відшкодування. Однак і судам така методика значно допоможе у випадку претензії від позивача щодо необґрунтованого заниження заявленого розміру відшкодування. Пов'язано це в першу чергу з тим, що суду під час визначення грошового еквівалента душевних і/або фізичних страждань доводиться враховувати низку чинників, що мають винятково психологічну основу.

Водночас суд повинен виходити із принципів розумності і справедливості, а в разі незгоди з висновком експерта – мотивувати власне рішення відповідно до п. 9 Постанови Пленуму ВСУ № 4.

Підсумовуючи викладене вище, слід зазначити, що визначення специфіки умови відшкодування моральної шкоди, завданої неправомірним використанням авторських прав, як способу захисту авторського права на сьогодні є актуальним питанням, яке потребує подальших досліджень та, безумовно, сприятиме підвищенню ефективності захисту авторського права в Україні.

Моральна шкода в авторському праві полягає у втратах немайнового характеру автора твору або іншого суб'єкта авторського права на твір, що виникли внаслідок душевних, психічних або фізичних страждань, викликаних неправомірними діями чи бездіяльністю фізичних, юридичних осіб, які порушують його особисті немайнові права або посягають на виключні майнові права, а також принижують честь, гідність, ділову репутацію автора твору або іншого суб'єкта авторського права. Для визначення розміру грошового відшкодування моральної шкоди суд повинен уважно дослідити й оцінити всі обставини, які можуть вплинути на суму такого відшкодування, враховуючи при цьому відповідний висновок експерта.

Список використаних джерел

1. Беляцкин С. А. Возмещение морального (неимущественного) вреда / С. А. Беляцкин. – М. : Городец, 2005. – 64 с.
2. Пешкова О. А. Компенсация морального вреда: Защита и ответственность при причинении вреда нематериальным благам и неимущественным правам / О. А. Пешкова. – М. : Ось-89, 2006. – 240 с.
3. Бойко М. Д. Відшкодування шкоди: правовий аспект : навч.-практ. посіб. / М. Д. Бойко. – Київ : Атіка, 2007. – 328 с.
4. Цивільний кодекс України : закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
5. Сергеев А. П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации : учебник / А. П. Сергеев. – Изд. 2-е, перераб. и доп. – М. : Проспект, 1999. – 752 с.
6. Про авторське право і суміжні права : закон України від 23 груд. 1993 р. № 3792-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.

7. Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав : постанова Пленуму Верховного Суду України від 4 черв. 2010 № 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/925CB195F3F0BF70C225774200286BFD?CollapseView&OpenDocument&RestrictToCategory=925CB195F3F0BF70C225774200286BFD>.
8. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності : постанова Пленуму Вищого Господарського Суду України від 17 жовт. 2012 р. № 12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12>.
9. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди : постанова Пленуму Верховного Суду України від 31 берез. 1995 р. № 4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95>.
10. Цивільний кодекс України: наук.-практ. комент. : у 2 ч. Ч. 1/ за заг. ред. Я. М. Шевченко. – Київ : Ін Юре, 2004. – 962 с.
11. Эрделевский А. М. Компенсация морального вреда в России и за рубежом / А. М. Эрделевский. – М. : Форум – Инфра-М, 1997. – 240 с.
12. Иоффе О. С. Основы советского гражданского законодательства / О. С. Иоффе, Ю. К. Толстой. – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1962. – 216 с.
13. Сергеев А. П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации : [учебник]. – 2-е изд., пераб. и доп. / А. П. Сергеев. – М. : Велби ; Проспект, 2006. – 752 с.
14. Палиюк В. П. Возмещение морального (неимущественного) вреда : монографія. – 2-е изд., испр. и доп. / В. П. Палиюк. – Киев : Право, 2000. – 272 с.
15. Конституція України : закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
16. Малейн Н. С. Охрана прав личности советским законодательством / Н. С. Малейн. – М. : Наука, 1985. – 166 с.
17. Ромовська З. В. Спирні питання відшкодування моральної шкоди / З. В. Ромовська // Вісник Верховного Суду України. – 2005. – № 5. – С. 41–44.
18. Загорюлько А. И. Обязательства по возмещению вреда, причиненного субъектами гражданского права / А. И. Загорюлько. – Харьков : Консум, 1996. – 112 с.
19. Енциклопедія цивільного права України / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; відп. ред. Я. М. Шевченко. – Київ : Ін Юре, 2009. – 952 с.
20. Стефанчук Р. О. Захист честі, гідності та репутації в цивільному праві / Р. О. Стефанчук. – Київ : Наук. світ, 2001. – 306 с.
21. Шимон С. І. Коментар до ст. 23 Цивільного кодексу України / С. І. Шимон // Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України : у 2 т. Т. I / за відп. ред. О. В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнецової, В. В. Луця. – Київ : Юрінком Інтер, 2005. – 832 с.
22. Рабінович П. М. Моральна шкода та право на її компенсацію: загально-теоретичний підхід / П. М. Рабінович // Право України. – 2002. – № 4. – С. 100–103.
23. Стефанчук Р. О. Особисті немайнові права фізичних осіб (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту) : монографія / Р. О. Стефанчук. – Київ : КНТ, 2008. – 626 с.

Надійшла до редколегії 21.08.2015

ЛИТВИН С. И. ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ ВОЗМЕЩЕНИЯ МОРАЛЬНОГО ВРЕДА, ПРИЧИНЁННОГО НЕПРАВОМЕРНЫМ ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ АВТОРСКИХ ПРАВ

На основе анализа действующего законодательства исследованы условия возмещения морального вреда, причинённого неправомерным использованием авторских прав, и представлены обоснованные выводы. Сформулировано понятие морального вреда и определён размер его возмещения. Указано на необходимость закрепления в законодательстве презумпции возмещения морального вреда, причинённого автору произведения вследствие любого правонарушения. Сделан вывод, что суд должен внимательно исследовать и оценить все обстоятельства, могущие повлиять на размер возмещения морального вреда.

Ключевые слова: моральный вред, авторское право, автор, правообладатель, размер возмещения морального вреда, нарушение права.

LYTVYN S. Y. LEGAL BASIS OF MORAL DAMAGE REIMBURSEMENT CAUSED BY ILLEGAL USE OF COPYRIGHT

Based on the analysis of the current legislation the author has studied the terms of moral damage reimbursement caused by illegal use of copyright, and provided reasoned conclusions.

It is noted that the right to reimburse moral damage for copyright violation provides the existence of necessary conditions prescribed by the current legislation for the reimbursement of the caused damage: the presence of damage, unlawful behavior of its performer, the causal relationship between the damage and the illegal conduct of an offender and the guilt. The concept of moral damage is formulated; and the amount of its reimbursement is determined.

It is emphasized on the need to consolidate the presumption of moral damage reimbursement within the law caused to the author as a result of any offence. It is stressed that establishing the presumption of causing moral damage will make possible to assume the existence of moral damage, thereby deprive the claimant of the need to prove the fact of its infliction.

The amount of moral damage reimbursement should meet moral and physical sufferings, that must be proved using all statutory means. It is concluded that the court should carefully examine and evaluate all the circumstances that may affect the amount of such a reimbursement.

Keywords: *moral damage, copyright, author, holder, amount of compensation for moral damage, violation of rights.*

УДК 342.9:347.122(477)(043)

В. І. ТЕРЕМЕЦЬКИЙ,

доктор юридичних наук,

професор кафедри цивільного права та процесу

факультету права та масових комунікацій

Харківського національного університету внутрішніх справ

СУБ'ЄКТИ ВІДНОСИН, ПОВ'ЯЗАНИХ З ПЕРСОНАЛЬНИМИ ДАНИМИ

Охарактеризовано суб'єктів відносин, пов'язаних з персональними даними, та визначено особливості їх правового статусу. Сформульовано авторське визначення суб'єкта персональних даних. Запропоновано поділяти суб'єктів відносин, пов'язаних із персональними даними, на основні, участь яких є обов'язковою, та факультативні. Обґрунтовано необхідність доповнення ст. 2 закону України «Про захист персональних даних» терміном «неналежний володілець» та визначення його статусу.

Ключові слова: *суб'єкти відносин, пов'язаних з персональними даними; персональні дані; захист персональних даних; неналежний володілець.*

Teremetskiy, V.I. (2015), "Subjects of relations related to personal data" ["Subiekty vidnosyn, poviazanykh z personalnymu danymu"], *Pravo i Bezpeka*, No. 2, pp. 171–176.

Постановка проблеми. Персональні дані відображають важливі аспекти життя людини, а тому потребують комплексного захисту з боку держави. Використання сучасних інформаційних технологій та телекомунікаційних мереж збільшує ризик несанкціонованого доступу до такої інформації з метою подальшого використання її в якості товару. Очевидно, що інформаційна сфера, яка охоплює обіг персональних даних, є вкрай вразливою та обумовлює наявність негативних наслідків у вигляді втрати та незаконного розповсюдження інформації. За таких умов актуальним є питання ефективної регламентації діяльності суб'єктів відносин, пов'язаних з персональними даними.

Стан дослідження. Слід зазначити, що визначення особливостей суб'єктів правовідносин у сфері захисту персональних даних, аналіз окремих аспектів їх правового статусу за законодавством України та співставлення з відповідним міжнародним досвідом були предметом розгляду в працях таких науковців, як І. В. Арістова, О. О. Баранов, Л. В. Борисова, О. І. Брель, А. В. Кучеренко, А. В. Пазюк, В. П. Радкевич, М. В. Різак, К. М. Рудой, І. М. Сопілко, А. В. Ту-

нік, А. М. Чернобай, О. О. Шарібурина, М. Я. Швець. Віддаючи належне результатам наукових досліджень, слід констатувати, що питання обмеження незаконних дій суб'єктів щодо поширення персональної інформації, забезпечення реалізації прав і виконання обов'язків суб'єктами правовідносин у цій сфері, узагальнення зарубіжного досвіду правового захисту персональних даних та визначення можливості його використання в Україні досліджені в науковій літературі фрагментарно і потребують розробки нових підходів до їх вирішення. Тому метою статті є здійснення характеристики суб'єктів відносин, пов'язаних з персональними даними, та визначення особливостей їх правового статусу.

Виклад основного матеріалу. До суб'єктів відносин, пов'язаних з персональними даними, ст. 4 закону України «Про захист персональних даних» [1] відносить: суб'єкта персональних даних, володільца персональних даних, розпорядника персональних даних, третю особу, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (далі – Уповноважений з прав людини). При цьому суб'єкт персональних